ինչո՞ւ կենանք մի այնպիսի կէտի վրա, որ բացի յուսահատութիւնից մի ուրիշ բան չէ ներկայացնում: Սակայն ես բոլորովին յուսահատված չեմ ապագայի համար, միայն թէ կանգ առի այս կէտի վրա մի քիչ ժամանակ, որ իմ ազնիւ բարեկամի մտքումը մի ուրիշ գաղափար դնեմ, նաև հանդէպս նստող ազնիւ ըրլի մտքումը, որ չափազանց յոյս չը դնեն տաճկաց կենտրոնական վարչութեան վրա ույժ բանեցնելու վրա: Թիւրքաց պետութիւնը այնքան զօրաւոր չէ, որ կարողանայ իր կենտրոնի վրա ներգործող մի ույժը տեղափոխելով, անցկացնել դէպի իր ծայրերը. և ով որ ուզում է որ Փոքր-Ասիա, ողորմելի ժողովրդի վիճակի մէջ բարւոքման էական բարենորոգութիւնք մտցնվէին, նա պէտք է հանէ իր մտքից թէ ինչ կարելի է անել Կ. Պօլսի վրա ճնշում գործադրելով, և առաւել ևս պէտք է փորձէ թէ արթնութիւնով և հսկելով ինչ կարելի էր անել հէնց բուն այն տեղերում, ուր վարչական և միւս զեղծումները տեղի են ունենում, և ուր որ հարստահարութեան առաջը կարելի է առնել. ըստ որում տեղական պաշտօնեայք էլ միւս մարդկանց պէս ենթարկված են ազդեցութեանց և կրից: Հիւպատոսների տեղեկագրերը պէտք էր կարգով կանոնով ստէպ ստէպ հրատարակել և լուսաբանել, հասարակութեան ուշադրութիւնը նրանց վրա հրաւիրել, այսպէս ներգործել տեղական պաշտօնէութեան վրա և ես կարծում եմ որ այսպիսի միջոցներով ժամանակով և համբերութեամբ կարելի է ժողովրդի վիճակի մէջ շատ բարեկարգութիւններ մտցնել: Սա, 'ի հարկէ, մի ծանրաքայլ գործ է, բայց սրանից ոչինչ վնաս չի ծագի, որովհետև մէջը վտանգ չը կայ: Որպէս զի բոլոր բուժիչ միջոցները ներգործող գտնվին, պէտք է ժամանակ և համբերութիւն: Իմ ազնիւ բարեկամն ասում է, թէ ժողովուրդը բնաջինջ լինելու վտանգի մէջ է և պէտք է մի աւելի սակաւ ծանրաքայլ միջոց հնարել: Սակայն մենք տեսանք թէ ինչպէս այն հսկայական միջոցները, որ երկու տարի սրանից առաջ շատ մարդկանց աչքին ամենալաւն էին համարվում, ողորմելի կերպով վերջացան ապարդիւն: Ես հաւատում եմ որ նորին կայսրական մեծութիւնը անկեղծօրէն փափագում էր թեթևացնել Բալկանի ժողովուրդների թշուառութիւնները, բայց այն 'բոլոր թշուառութիւնները, որոնք նկարեց իմ ազնիւ բարեկամը, գլխաւորապէս պատերազմի հետևանքն էին: (Լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք:) Եթէ ազգաբնակութիւնը նուազած է, որովհետև շատերը զինւորագրութեամբ հեռացվեցան որ տանեն Տաճկաստանի միւս տեղերը պաշտպանեն: Եթէ կրկին և կրկին անգամ հարկեր հանուեցան, նրա համար էր, որ կառավարութիւնը դրամի կարօտէր և նրա վարկը արժէքից էր ընկել: Այս բոլորը պատահել են իբրև Մօնթէնէգրօի բազմաթիւ ապստամբութեանց արդիւնք, և որովհետև թիւրքաց կառավարութիւնը կորցրել է իր գաւառների վրա ներգործելու ույժը.... Նա յիշում է այս բոլոր բաները սոսկ նրա համար, որ հսկայական միջոցներ չը գործադրվին այս մասին, համոզված գոլով, որ պատերազմի միջոցով զեղծումները բուժելը չարիքները կը շատացնէ միայն: Եթէ ուզենանք մարդասիրական նպատակներին հասնել արիւն թափելով, դա մեզ կը տանէ այն սոսկալի հետևանքին, որը ցոյց տուաւ իմ ազնիւ բարեկամը, այսինքն այն այլ և այլ ազգերի և կրօնքների բնաջինջ լինելուն, որից բաղկացած է այդ անբաղդ ժողովուրդը:

Արգայլի դուքսն ասում է, թէ պետական մի անգամ այս առարկայի վրա խօսելիս բաւական դժուարութիւններ կունենայ, որովհետև միշտ կարելի է վիճաբանութեան (debate) տաք ժամանակ մի բան ասել, որ յետոյ կարողանայ իմ ազնիւ բարեկամ արտաքին գործոց պաշտօնէութեան քարտուղարի լուրջ խորհրդածութեանցը արգելք դառնալ: Ես խոստովանում եմ, որ սպասում էի թէ ազնիւ մարկիզը (Սալսբըրի) Եւրոպայի և աշխարհի աչքի առաջին մի աւելի ընդարձակ և յուսալից հանդէս կը բանար, քանթէ այն որ նա ցոյց տուեց բնաջինջ լինելու վտանգը նկարագրելով: Ազնիւ մարկիզը պէտք է մեզ ցոյց տար, որ թիւրքաց կենտրոնական կառավարութեան վրա ճնշում գործածելուց կարելի էր բան յուսալ: Ի՞նչ է պատճառը, որ հէնց մի և նոյն բանը, որ իրանք անցեալ ժամանակներին զօրաւոր կերպով գործ էին դնում, հիմա նոյն բանը անզօրացել է: Հիմա ազնիւ մարկիզը ոչ մի հնար չունի՞ առաջարկելու: (Լսեցէ՛ք լսեցէ՛ք:) Ազնիւ մարկիզը այս ակումբի մէջ ամեն անգամ որ բերանը բացել է, խօսքը դա է եղել թէ Եւրոպան ոչինչ չէ կարող այս մասին անել: Եթէ ոչինչ չէ կարելի անել, եթէ բնաւ ոչինչ կարելի չէ անել, ուրեմն ձգենք այդ ազգը: Փարիզի դաշնագրութեամբ տրամադրված էր, որ բոլոր պետութիւնները միահամուռ պէտք է գործէին. իսկ Բերլինի դաշնագրութեան համաձայն իւրաքանչիւր պետութիւն առանձնօրէն կարող է գործել: Ահա սա էր այն վտանգը, որ մեր ազնիւ մարկիզն էլ Բերլինի աւագժողովի 1878 թուի յուլիսի 2-ին բերաւ այդ ազգի գլխին: Այդ օրը Ռուսիան աշխատում էր, որ մի որոշ յօդուածով պարտաւորէր պետութիւններին հսկել այն դաշնագրութիւնը կատարելու, և նրա առաջարկութիւնը ընդունելութիւն գտաւ իշխան Բիսմարկի և Աւստրիոյ կառավարութեան կողմանէ: Այդ երեք պետութիւնքը ուզում էին որ այդ յօդուածը աւելացնվէր դաշնագրի մէջ, բայց ազնիւ մարկիզը աշխատեց և նրա աշխատութեանն ենք պարտական, որ Անգլիան, Գաղղիան և Իտալիան չը համաձայնվեցան դրա հետ: Նա չուզեց այդ առաջարկութիւնը պաշտպանել և մի անվայել ընթացք բռնեց դրան չը համաձայնվելով: Երբ Ռուսիա, Գերմանիա և Աւստրիա բռնել էին այդ առաջարկութիւնը, գահլիճից դուրս եկաւ Անգլիան, Գաղղիան և Իտալիան, և Տաճկաստանն էլ 'ի հարկէ չէզոքութիւն ընտրեց: Սա այն քաղաքական տկարութեան մէկ մասն է, որին հասաւ մեր կառավարութիւնը—(լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք)—ապա ուրեմն և կառավարութեան պարտքն է հիմա սկսել Եւրոպայի կառավարութիւնքը միացնելու, որ այն դաշնագրութիւնը կատարել տան: (Լսեցէք, լսեցէք:) Նրանք ցանկանում են դաշնագրութիւնը իրագործել տալ, բայց երբ թէ մեծամեծ խոչընդոտներ կան, որոնք այդչափ աճել են միմիայն ազնիւ մարկիզի դոյնօրինակ անդադար ճառերովը, որ ամեն փորձ չքացնում է, (օհ՛օ, օհ՛օ. լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք:) Ես վստահացած եմ, որ ազնիւ մարկիզի գաղափարին ներհակ միայն մէկ հատ յոյս կայ Տաճկաստանի բնակչաց փրկութեան համար թէ Եւրոպայում, թէ Ասիայում, և այդ յոյսն էլ նա է, որ միացեալ մեծ պետութիւնները ճնշեն Կ. Պօլսի կենտրոնական կառավարութեան վրա: Ամեն ոք գիտէ որ փաշաները նահանգներն են ուղարկվում ամենանուաստ շարժառիթների համար, և պետութիւնները կարող են նրանց վրա ազդել միմիայն կենտրոնական կառավարութեան միջոցով. և ես քաջայոյս եմ, որ իմ ազնիւ բարեկամը (ըրլ Գրէնվիլլ) կը յաջողի Եւրոպայի պետութիւններին միացնելով պէտք եղածն անելու (լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք:)

Սէմըրսէտի դուքսն ասաց թէ շատ կուզեմ իմանալ աւելի պարզ ու որոշ թէ ինչ ասել է «ճնշում:» Ասում էին թէ սուլթանը շատ ուրախացել էր Անգլիոյ մէջ կառավարութեան փոխվելովը, որովհետև նա գիտէր, որ սպառել էր ազնիւ մարկիզի համբերութիւնը, և գիտեմ որ իմ ազնիւ բարեկամ արտաքին գործոց քարտուղարը մի շատ սիրելի և մեղմասիրտ ազնիւ անձն է, և հէնց այդ պատճառով կարելի է որ մի երկու տարին էլ պարապ անց կը կենայ, մինչև որ նրա համբերութիւնն էլ կը սպառվի: Նա մի մասնաւոր դեսպան է ուղարկել Կ. Պօլիս, բայց նրա բոլոր արածը դա էր, որ մի տեղակագիր է ուղարկել:

Բէտհի մարկիզն ասում է, եթէ բաւական ճնշում գործածվի մեծ պետութեանց կողմից սուլթանի վրա, բարենորոգութիւնքը կիրագործվին: Եւ այդ ճնշումը կարող է միայն ույժ (force) բանեցնելով լինել, թէև ես չը գիտեմ թէ ինչ կերպով պէտք է բանեցնել այդ ույժը: Սակայն ես դորան էլ համոզված եմ, որ մինչև որ հիւպատոսները մեծամեծ զօրութիւններ չունենան, նրանց բոլոր աշխատութիւնները զուր կը լինեն: Բայց եթէ նրանց պահանջները միացած կը լինեն ուժեղ զօրութեան հետ, այն ժամանակ նրանք արդիւնք կը տեսնեն:

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

Հայոց խնդրի վերաբերութեամբ «Հավասի ընկերութեան» յունիսի 16-ից Կ. Պօլսից ստացած հեռագրի մէջ տված է հետևեալը. «Թիւրքաց մինիստրների խորհուրդը քննում էր Արիֆին-փաշայի, արտաքին գործերի նոր մինիստրի նախագիծը Հայաստանի վերաբերութեամբ: Արէֆին-փաշան դեռ նորերումս Հայաստանի նահանգապետ էր: Նախագիծը բոլոր հայկական ցամաքը բաժանում է ն ա հ ի ա ն ե ր ի (նահանգների) կամ կանտօնների վրա. գլխաւոր քաղաքները միմեանցից ոչ հեռու քան երկու ժամվայ հեռաւորութեան վրա են գտնվում: Կանտօնի (գաւառի) մէրը կընտրվի կանտօնի ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնից: Նա երկու խորհրդատուներ կունենայ, որոնք փոքրամասնութիւնից կընտրվեն, և նա կը կատարէ հաշտարար դատաւորի պաշտօնը: Նա կունենայ չորս քրիստոնեայ ժանդարմներ և երկու մահմետական ժանդարմներ, եթէ մեծամասնութիւնը քրիստոնեաներն են կազմում, և ընդհակառակն, եթէ մեծամասնութիւնը մահմետականներն են կազմում:

Քրիստոնեաներից և մահմետականներից բաղկացած խառն դատարան կը հիմնվի: Այդ դատարանը մէկ որոշեալ տեղ հաստատված չի լինի, այլ նա նահիայից նահիա կը տեղափոխվի և կը սկսի ապելլացիական կարգով մէրների տուած վճիռները քննել: Հաւատացնում են, որ մինիստրների խորհուրդը սկզբունքով ընդունեց այդ նախագիծը:

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

«Голосъ» լրագրի մէջ տպված է հետևեալ թղթակցութիւնը Փարիզից:

«Քանի որ հասարակական կարծիքը Փարիզում զբաղված է կօմունարներին ընդհանուր ներումն շնորհելու հարցով և սպասելով յունիսի 29-ի անցքերին, ազգային լուսաւորութեան մինիստրութեան համեստ դահլիճի մէջ իւրաքանչիւր օր նիստեր է ունենում նոր ընտրած բարձրագոյն ուսումնարանական խորհուրդը: Հասարակութեան համար աննշմարելի կերպով ամենայն օր այդ խորհուրդը այնպիսի հարցեր է վճռում, որոնք մեծ նշանակութիւն կունենան Ֆրանսիայի ապագայի համար:

Չը նայելով, որ ուսումնարանական խորհրդի անդամների ընտրութիւնները չափազանց բաղադրված են, այնուամենայնիւ վերջին ընտրութիւնները շատ աջող հետևանքներ ունեցան: Այդ խորհրդի անդամ ընտրվեցաւ իւրաքանչիւր մարդ, որ Ֆրանսիայում մանկավարժութեան մէջ յայտնի է: Այսպիսով զանազան ուղղութիւնների և համոզմունքների տէր մարդիկ միջոց ունեն խորհրդի մէջ անձամբ պաշտպանել իրանց հայեացքները և կարծիքները:

Հէնց որ խորհրդի անդամների ընտրութիւնները վերջացան, իսկոյն խորհուրդը հրաւիրվեցաւ նիստեր կայացնել, որոնք արդէն երեք շաբաթ տևում են: Խորհուրդը զբաղեցնող ամենանշանաւոր հարցերից կլասիական դասատուութեան վերանորոգութեան և վերջնական քննութեան հարցերն էին: Այդ հարցերին վերաբերեալ աշխատանքները արդէն վերջացրած են և ես հարկաւոր եմ համարում կարճառօտ հաղորդել այն փոփոխութիւնները, որոնց խորհուրդը վճռեց մտցնել դասատուութեան մէջ:

Ամենից առաջ քննվեցաւ հին լեզուների դասատուութեան վերանորոգութեան հարցը: Հին լեզուների դասատուութեան այժմեան ձևը մի և նոյն ժամանակ շատ հակառակորդներ և շատ պաշտպաններ ունեցաւ: Հին լեզուների պատճառով խորհրդի մէջ եղած վիճաբանութիւնները գլխաւորապէս վերաբերվում էին դասատուութեան երկու կողմերին. առաջին՝ հին լեզուների ուսումնասիրելու և հետևապէս նրանց դասատուութեան սկսելու ժամանակը և երկրորդ՝ դասատուութեան եղանակը: Ինչ կը վերաբերի դասատուութեանը, խորհուրդը այն գլխաւոր փոփոխութիւնը արաւ, որ դասատուութիւնը հիմնվի քերականութեան և կլասիկների ուսումնասիրութեան վրա: Ոտանաւորներ և ճառեր հեղինակելու վարժողութիւնները բոլորովին ոչնչացրած են, իսկ այդ գործի համար Ֆրանսիայի ուսանողները բաւական ժամանակ էին կորցնում: Այդ փոփոխութեան համեմատ քննութիւնների ժամանակ ուշադրութիւն կը դարձնվի կլասիկների հետ ծանօթ լինելու և նրանց ազատ թարգմանելու վրա:

Զափազանց տաք վիճաբանութիւններ եղան այն հարցի առիթով, թէ ո՞ր դասատունից պէտք է սկսել հին լեզուների դասատուութիւնը: Խորհրդի այն անդամները, որոնք ցանկանում էին փչացնել հին լեզուների դասատուութեան ժամանակամիջոցը, պնդում էին, որ լատինական լեզուի դասատուութիւնը հինգերորդ դասատանից սկսվի, իսկ յունականինը վեցերորդից: Այդ հարցի պատճառով այն վճիռը կայացաւ, որ լատիներէնի դասատուութիւնը վեցերորդ դասատնից սկսվի, իսկ յունականինը հինգերորդից:

Այդ լեզուներին նուիրված ժամերի թիւն էլ պակասեցրած է:

Այսպիսով այդ լեզուների ուսումնասիրութենից թեթևացած աշակերտները միջոց ունեն միւս առարկաների վրա աւելի մեծ ուշադրութիւն դարձնել:»

Փարիզից ստացված հեռագիրը հաղորդեց, որ մինիստր Ֆրէյսինէ պատգամաւորների ժողովին օրէնքի մի նախագիծ առաջարկեց կօմունարներին կատարեալ ներումն շնորհելու և քաղաքական իրաւունքների վերադարձնելու մասին: Պատգամաւորների ժողովը այդ առաջարկութիւնը ծափահարութիւններով ընդունեց և վճռեց անյապաղ քննել օրէնքը:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 յունիսի: Լուր կայ, որ կամաւոր նաւատորմի բոլոր նաւերը սեպտեմբեր ամսին կը միանան Չինական երկրում Լեսօվսկու նաւատորմի հետ և կը բարձրացնեն պատերազմական դրօշակ: Հաւատացնում են, որ Չինական նոր դեսպան մարկիզ Ցէնգ բոլորովին չի գայ Ս. Պետերբուրգ:

ԲԵՐԼԻՆ, 17 յունիսի: Երէկ կօնֆէրէնցիան միաձայն ընդունեց Ֆրանսիական դեսպանի ծրագիրը, որպէս իր վերջնական վճիռ: Նոր յոյն-թիւրքաց սահմանի գիծը կը սկսվի Մավրօ-Լօնգօս գետաբերանի արևելեան կողմից, կանցնի Օլիմպի և Պինդի սարերի ամենաբարձր գագաթների վրայով, կը հասնի Կալամի գետին Կանսալբագիի մօտ և կը շարունակվի այդ գետի ընթացքով մինչև նրա բերանը: Զագօրեցկի վիճակը կը մնայ Թիւրքիային:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 յունիսի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ր. 50 կ., երկրորդ 92 ր., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը 231 ր. 50 կ., երկրորդ 225 ր., արևելեան առաջին 91 ր. 75 կ., երկրորդ 91 ր. 50 կ., ոսկի 7 ր. 65 կ.: Ռուսաց մի րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ $25\frac{19}{32}$ պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Բերլինի վրա արժէ 129 մարկ 25 պֆ. Համբուրգի վրա 219 մարկ, Փարիզի վրա 269 ֆր. 25 սանտիմ: Բօրսայի տրամադրութիւնը հանգիստ է:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ